

Cilt I

Hakları Var...

Evet, hakları var. Bunu birkaç kere kendi kendime, yalnız kendi kendime değil, birkaç kere de son yazılarımda münasebet düştükçe herkese karşı itiraf ettim, yeni neslin çocukları kendilerinden evvel gelen devirlerin yazılarında bu günün diliyle pek aykırı kalan süslü, yüklü cümlelere tesadüf ettikçe kızmakta hakları var. Bu hakkı her şeyden evvel onları anlamamakta, sonra da, eğer anlarılarsa, eski yazıcıların bu şataf merakını gülünç görmekte buluyorlar. Sade yeni neslin çocukları değil, yeni nesilden ziyade eski nesle yakın olan muharrirler görüyorum ki, biraz da kendilerini daha genç göstermek hevesiyle, bu hakkı oldukça sert bir ifade ile istimal ediyorlar.

Şahsıma ve yazılarıma karşı dost olduğunda hiç şüphe etmediğim Nurullah Atâ¹ bile bana dair takdir vadisinde birkaç satırı arasında eski yazılarımda içinde bu çeşit tabirlere tesadüf ettikçe sinirlendiğinden bahsediyordu. Sinirlenmek demek de ne demek?.. Sade sinirlenmekle hiddetini yatıştırıyorsa bunu büyük bir terbiye ve zarafet eseri olarak telakki etmek lazımdır. Ben kendi hesabıma onun kadar itidal göstermeye muktedir olamadım. Bakınız nasıl:

Dünyada en büyük ezalardan birini evvelce yazılmış olan bir eserimi, aradan oldukça uzun bir zaman geçince, tekrar okurken hissederim; bu, bazı kitaplarımda yeniden basılacağı vakit tashihlere bakarken vukua gelir. Fakat bu eza asıl onları beğenmemekten, bugün yazılacak olursa daha iyi olacağına inanmaktan doğan bir üzüntü, bugünün kabiliyetime dünkünden fazla bir itimattan husule gelen bir histir. Adeta herhangi bir vesile ile yapılmış bir hatadan, daha açık bir tabir ile, kırılmış bir pottan, sonra, tahattur edilince, nasıl bir azap duyulursa ona benzeyen bir his... Herkes hayatında bu kabilden üzüntüleri tecrübe etmiştir.

---

¹ Nurullah Atâ (Ataç, 1898-1957). Cumhuriyet döneminin önde gelen eleştirmen ve deneme yazarı. Yazdığı yazılarda ısrarla gerek devrik cümle, gerekse öz Türkçe kelimeler kullanmak suretiyle kendine özgü bir dil ve ifade biçimi yaratmış, bu şekilde devrin genç yazarlarını da etkilemiştir.

Bu defa, daha başka bir hadise oldu: Şu son günlerde nasılsa elime kırk sene evvel yazılmış bir eserim geçti, bunu gözden geçirmek istedim, sabrın ve azmin silahlarını takınarak bundan beş on sahife okudum. En evvel yukarıda işaret ettiğim hissi duydum, kendi kendime: “Bugün yazsaydım elbette daha iyi olurdu!...” dedim, fakat bu mütalâa eserin inşasına, tertibine, muhtelif kısımlarına verilmiş nisbete, velhasıl vücuduna müteallik evsafına ait bir mütalâa idi. Asıl lisanından eza duydum ve bu ezayı yalnız sinirlenmekle değil, kendi nefsim karşı hiç de gururu okşayabilecek mahiyette olmayan bir istihza gülüşüyle ifade ettim.

Süs merakı bize neler yaptırmış, ne manasız, ne sebepsiz iptilalara yol açmış! Bugünün telakkisiyle bunu izah etmek oldukça zor bir iş...

“*Bir mehd-i gaşy-âver-i hulyâ*” – “*Nigâh-ı müceff ü münce mid ile hadâret-i mütemevviceyi...*” – “*Zevk-i bedâyi-peresti-i san’atkârane.*”

Şu üç misali tek bir sahife içinden alıyorum. Bunu ne için yaparmışız? Elbette bunun doğru yahut yanlış bir sebebi olacak, bu sebebi keşfetmek de o kadar zor değil. Bittabi iyi ve kötü her şeyin bir sebebi olacaktır. Bir erkeği fazla koku sürüyor, bir kadını haddinden aşırı kirpiklerini boyuyor görünce elbette, izhar etmeseniz bile, bunu hoş bulmamakla beraber, nasıl olup da, onların yavaş yavaş ölçüyü kaybettiklerini anlar ve bu ifratın sebebini bulmuş olursunuz.

Şu üç cümlede Arapça ve Farsça kelimelerin birbirine eklenmiş olmasının fikre, hayale ilave edilmiş bir hizmeti olmadığı şüphe yoktur. O halde “Hulya ile uyuşturucu bir beşik”, “Boş ve donmuş bir gözle dalgalanan yeşillikleri...”, aynı kelimeleri kullanarak fakat Türkçe bir terkip ile “Bedâyi meftûniyetinin sanat zevki” demek var iken sanki Türkçeden ne kadar uzaklaşırsa o kadar hüner gösterilmiş olacak vehmiyle bu garibeleri icat etmek işte o zamanın bir illeti idi.

Hayatta büyümek nasıl birtakım atlatılacak maraz devrelerinden sonra mümkün oluyorsa her dilin tekâmül zincirinde de böyle illet düğümleri vardır. Bunlara karşı sinirlenmek elbette bir haklıdır, fakat bunların büyümek safhalarından ibaret olduğuna inanmak da yanlış değildir.

Bizler de vaktiyle –Nergisî'den,² Veysî'den³ bahsetmek fazla olur– fakat bugün bile milletin edebî mevcudiyetinde ehemmiyetleri inkâr edilemeyecek divan şairlerini, mesela Bâkî'yi,⁴ Nef'î'yi,⁵ hatta Şeyh Galibî,⁶ hatta hatta Namık Kemal'i,⁷ Recâizâde'yi,⁸ Abdülhak Hâmid'i⁹ layığıyla anlayabilmek için böyle sinirlenme devreleri geçirmiştik. Nasıl oldu da kırk sene evvel yeni bir zümre teşkil etmek üzere toplanınca, her birimiz oraya sadeleşmiş, Türkçeleşmiş bir lisan ile gelmiş iken, yavaş yavaş, birbirimizden örnek alarak, edebiyat hocalarından birinin pek güzel ve pek doğru bir tabiriyle, bu ağdalı lisana kendimizi kaptırmış idik?

“Üzüm üzüme baka baka kararır” diyorlar, hakikaten üzümlerin üzümlere bakarak karardığına pek vâkıf değilim ama insanların ve bunlar miyanında muharrirlerin birbirine bakarak... –az kaldı karar-dıklarına diyecektim– huy kaptıklarına her vesile ile dikkat ettim.

- 2 Nergisî (1580-1635). Eski Türk edebiyatında sanatkârane ve süslü üslûbuyla tanınan şair ve nesir yazarı. *Münşeât*'ı ve kendi beyit ve kıtalarıyla süslediği mensur bir *Hamse*'si vardır. *Hamse-i Nergisî* İstanbul'da birçok defa basılmıştır.
- 3 Veysi (1561-1627). Divan şair ve münşilerinden. Süslü ve sanatkârane nesrin önde gelen diğer temsilcilerinden biridir. *Münşeât*'ı dışında Hz. Muhammed'in Bedir gazasına kadarki hayatını anlattığı *Siyer-i Veysi* ile I. Ahmet'e sunduğu *Hâbnâme* adlı bir eseri daha vardır.
- 4 Bâkî (1526-1600). Devrinde “Sultanüş-şuarâ” kabul edilen XVI. yüzyıl divan şairi. Özellikle Kununi Sultan Süleyman'ın vefatı üzerine kaleme aldığı “Kanuni Mersiyesi” ile şöhret kazanmıştır. *Divan*'ı dışında *Fezâil-i Mekke*, *Mevâhibü'l-Ledünniye Tercümesi*, *Fezâilü'l-Cihad* ve *Hadis-i Erbaîn Tercümesi* vardır.
- 5 Nef'î (1572-1635). Hicviyeleriyle tanınan XVII. yüzyıl divan şairi. Türkçe ve Farsça divanları yanında hicviyelerinden meydana gelen *Sihâm-ı Kazâ* adlı bir eseri daha vardır.
- 6 Şeyh Galib (1757-1799). Mevlevî tarikatına mensup divan şiirinin son büyük temsilcisi. *Divan*'ı dışında ona asıl şöhretini kazandıran *Hüsn ü Aşk* adlı mesnevisidir.
- 7 Namık Kemal (1840-1888). Tanzimat döneminin önde gelen fikir adamı, şair, yazar ve gazetecisi. *İntibah* ve yarım kalan *Cezmi* adlı romanları dışında *Vatan yahut Silistre*, *Gülnihal*, *Zavallı Çocuk*, *Âkif Bey*, *Celâleddin Harzemşah* adlı tiyatro, *Bârîka-i Zafer* ve *Devr-i İstilâ* adlı tarihi eserleri vardır.
- 8 Recâizâde Mahmud Ekrem (1847-1914). Tanzimat devri şair ve yazarlarından. Devrin alafrangalık anlayışını eleştiren *Araba Sevdası* adlı romanı dışında *Nağme-i Seher*, *Yâdigâr-ı Şebâb* ve *Zemzeme* adlı şiir kitaplarıyla *Ta'lim-i Edebiyat* adlı bir retorik kitabı vardır.
- 9 Abdülhak Hâmid (1852-1937). Devrinde “Şair-i âzam” unvanıyla şöhret kazanan Tanzimat sonrasının önde gelen şair ve tiyatro yazarı. *Makber*, *Hacle*, *Sahra*, *Belde ve Hep yahut Hiç* adlı şiir kitapları dışında *Mâcerâ-yı Aşk*, *Sabr ü Sebat*, *Târık yahut Endüs'ün Fethi*, *Duhter-i Hindü*, *Fitnen*, *Eşber*, *Tezer*, *Eşber* ve *Nesteren* adını taşıyan tiyatro eserleri vardır.

O zaman kim başladı, kimden kime sirayet etti, onu tahlil etmek daha derinlerde araştırma yapacak olanlara aittir; fakat Süleyman Nazif'ten,¹⁰ Cenap Şahabettin'den,¹¹ H. Nâzım'dan,¹² A. Nâdir'den,¹³ Fâik Âli'den,¹⁴ hatta en güzel Türkçeyi yazmakla tanılan Hüseyin Cahit'e,¹⁵ Arapça ile Farsça ile en az münasebeti olan Mehmet Rauf'a¹⁶ kadar –bittabi *Mâi ve Siyah* müellifi de dahil olarak– bu sirayet birinden ötekine sıçraya sıçraya adeta umumi bir illet halini aldı.

Ancak bu illet yalnız bir mahdut daireye mi münhasırdı? İsmiyle

-
- 10 Süleyman Nazif (1870-1927). Servet-i Fünun ve II. Meşrutiyet dönemi şair ve yazarlarından. Şubat 1919'da işgal kuvvetleri kumandanlarından General d'Esperay'ın şehrin caddelerinde at üstünde mağrur bir şekilde dolaşması üzerine yazdığı "Kara Bir Gün" adlı yazısı dolayısıyla Malta'ya sürülmüş, orada kaleme aldığı "Dâüssıla" adlı şiiri de çeşitli antolojilere alınmıştır. Eserleri arasında *Gizli Figanlar* (1906), *Batarya ile Ateş* (1917), *Firâk-ı Irak* (1918), *Çal Çoban Çal* (1922), *Tarihin Yılan Hikâyesi* (1922) ve *Malta Geceleri* (1924) ilk akla gelenlerdir.
- 11 Cenap Şahabettin (1871-1934). Servet-i Fünun dönemi şair ve yazarlarından. Dönemin Türk şiirine sembolizm ve parnasizmi getirmiş, bu yüzden Dekadanlıkla itham edilmiştir. Ölümünden sonra kitap halinde bir araya getirilen şiirleri dışında *Hac Yolunda* (1909), *Evrâk-ı Eyyam* (1915), *Nesr-i Harb*, *Nesr-i Sulh* ve *Tiryaki Sözleri* (1918) ile *Avrupa Mektupları* (1919) adını taşıyan eserleri vardır.
- 12 Ahmet Reşit Rey (1870-1956). Şiirlerinde H. Nâzım takma adını kullanan Servet-i Fünun dönemi şair ve yazarlarından. Dergilerde kalan şiirleri dışında edebiyat bilimleri üzerine iki ciltlik *Nazarîyât-ı Edebiye* (1912) adlı bir kitabı vardır.
- 13 Ali Ekrem Bolayır (1867-1937). Yıldız Sarayı'ndaki resmi görevi dolayısıyla şiirlerinde A. Nâdir takma adını kullanan Servet-i Fünun dönemi şair ve yazarlarından, Namık Kemal'in oğlu. Şiir kitapları arasında *Rûh-ı Kemal* (1909), *Zılâl-i İlham* (1909), *Çocuk Şiirleri* (1917), *Ordunun Defteri* (1918), *Şiir Demeti* (1925) ve *Vicdan Alevleri* (1925) bulunmaktadır. Hatıraları ve bir kısım edebî mektupları ölümünden sonra yayımlanmıştır.
- 14 Fâik Âli Ozansoy (1876-1950). Servet-i Fünun dönemi şairlerinden, Fecr-i Âtî topluluğu mensuplarından. Şiir kitapları arasında *Fânî Teselliler* (1900), *Temâsil* (1912) ve *Elhân-ı Vatan* (1915) bulunmaktadır. *Pâyitahtın Kapısında* (1918) ve *Nedim ve Lâle Devri* (1950) adıyla iki de oyunu vardır.
- 15 Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957). Servet-i Fünun dönemi yazar ve gazetecilerinden. II. Meşrutiyet'ten sonra İttihat ve Terakkî saflarında politikaya girmiş, Cumhuriyet'ten sonra İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmış ve beraat etmiştir. *Hayat-ı Muhayyel* (1899), *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri* (1910) ve *Niçin Aldatılmış* (1924) adlı hikâye kitapları dışında polemiklerinden meydana gelen *Kavgalarım* (1910) ve *Edebî Hatıralar'ı* (1935) kitap halinde yayımlanmıştır.
- 16 Mehmet Rauf (1875-1931). Servet-i Fünun dönemi hikâye ve romancılarından. Türk edebiyatının ilk psikolojik romanlarından biri kabul edilen *Eylül* (1901) dışında, *Ferdâ-yı Garam* (1913), *Karanfil ve Yâsemin* (1924), *Genç Kız Kalbi* (1925), *Cerîha* (1927) ve *Halâs* (1929) adlı romanları vardır.

anmak lazım gelirse yalnız Edebiyat-ı Cedîde¹⁷ denen mekteb-i edebî mi bunun musabı idi?...

“Hakları var” deyince yeni neslin çocuklarına verilen bu hakkı da tahdid etmek lazımdır. Adaletle zulmü tefrik eden çizgiler birbirine o derece yakın ve dolaşıktır ki bir muayyen mikyas ufak bir tecavüze uğrarsa adaletten zulme geçmek pek kolay olduğu gibi haklı olmaktan haksız olmaya atlayıvermek de o derece kolaydır. Bu illetin ma'lûlü elbette yalnız Edebiyat-ı Cedîde değildi, o zaman edebiyata intisap dâyesile geçinen bütün kalem erbabı hiç de başka türlü değillerdi.

Eski *Vakit*¹⁸ gazetesinin İcmâl-i Ahval'lerini yazan Kemalpaşazâde Said Bey'den,¹⁹ “Meşâhir-i İslâm” silsilesini vücuda getiren Hâmid Vehbi Bey'den²⁰ başlayarak Edebiyat-ı Cedîde hareketinin en şedit düşmanları olan Müstecâbizâde'ye,²¹ Fâik Esad'a²² kadar nesirde, nazımda yüzlerce yüzlerce erbâb-ı kalemde aynı iptilayı, hatta fazlasıyla, görürüz. Belki, Edebiyat-ı Cedîde müntesipleri, onlara karşı “biz de bu marifetten bî-behre değiliz!..” iddiasıyla bir müsabakaya, bir nevi süs yarışına girişmişlerdir. Olsa olsa Edebiyat-ı Cedîde, *Kâmus*²³ ve *Ferheng*'in tozla dolu sahifelerinden beş on

17 Edebiyat-ı Cedîde: 1896 yılında *Servet-i Fünun* mecmuası etrafında toplandıkları için *Servet-i Fünun* topluluğu da denilen edebî grup. Şiirde Tefik Fikret ile Cenap Şahabettin'in, hikâye ve romanda Halit Ziya ile Mehmet Rauf'un ön planda geldiği topluluk, 1901 yılında Hüseyin Cahit'in “Edebiyat ve Hukuk” adlı bir makalesi yüzünden derginin kapatılması üzerine dağılmıştır.

18 1875-1884 yılları arasında yayımlanan günlük gazete.

19 Kemalpaşazâde Said (1848-1921). II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet döneminin “Lâstik Said” diye de şöhret kazanmış gazetecilerinden. Özellikle Ahmet Midhat Efendi ile yaptığı tartışmalarla tanınmaktadır. *Galatât-ı Tercüme* (9 defter, 1889-1892) ve *Sefirler ve Şehbenderler* (1890) adlı kitapları dışında başka eserleri de vardır.

20 Hâmid Vehbi (öl. 1902). Gazeteci ve devrinde özellikle üslûbu bakımından dikkati çeken *Meşâhir-i İslâm* (4 C., 1883-1884) adlı eseriyle tanınan yazar.

21 Müstecâbizâde İsmet (1868-1917). Yeni edebiyat taraftarları karşısında muhalif cepheye Muallim Naci'nin yanında yer almış Tanzimat sonrası şair ve yazarlarından. *Terâne* (1893), *Dâsitân-ı Zafer* (1896), *Nâilî-i Kadim* (1900) ve *Şükûfe-çin* (1911) adlı eserleri yayımlanmış, ayrıca Muallim Naci'nin, ölümü üzerine yarım kalan *Lûgat-ı Nâci'yi*, notlarına dayanarak tamamlamıştır (1893).

22 Fâik Esad (1873-1922). Şiirlerinde daha çok Andelib takma adını kullanan Tanzimat sonrası şair ve yazarlarından. *Sabâh-ı Hayatım* (1890), *Gül Demetleri* (1891) ve *Bir Demet Çiçek* (1896) adlı eserleri yayımlanmıştır.

23 Mütercim Âsım Efendi'nin (1755-1819), Firuzâbâdi'nin *Kâmusü'l-Muhit* adlı Arapça lûgatını çeşitli ilavelerle Türkçeye çevirdiği üç ciltlik lûgatı (1814-1818). Bundan

kelime aşırımı, zaten fazla yükünün altında ezilen Türk diline bir küçük denk daha ilave etmiş olmak günahını yapmıştır.

Fakat yalnız bu günah onu müttehem mevkiinde tutmak için kâfi midir? Ve bu küçük itham sebebi onda başka evsafın aranmasına mâni midir? Edebiyatta sanat denen meziyet ancak ve ancak şu veya bu neviden kelimelerin istimaline mi münhasırdır?

---

dolayı Âsım Efendi, "Mütercim-i Kâmus" adıyla da tanınmaktadır. *Ferheng* de, yine onun hazırladığı Farsça-Türkçe lügattir.